

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2422>

Number: 29 , p. 201-216, Autumn III 2014

SUÇA SÜRÜKLENEN ERGENLERİN CEZA İNFAZ KURUMLARINDAKİ DİN HİZMETLERİNE KATILIMLARI İLE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER

*FACTORS RELATING TO PARTICIPATION OF ADOLESCENT OFFENDERS
IN PENAL INSTITUTION RELIGIOUS SERVICES PROGRAMS*

Yrd. Doç. Dr. Mualla YILDIZ

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi ABD

Özet

Türkiye’de Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 1974’ten yılından itibaren ceza infaz kurumlarında ibadet, ahlak, inanç, toplumsal birlik beraberlik konularında konferans anlatımı şeklinde hizmet vermektedir. Bu hizmetlere katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu hizmetlere ilgi gösteren ve göstermeyen kişilerin özellikleri merak edilmiştir. Bu araştırma suçta sürüklenen ergenlerden bu hizmete katılımı etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Betimsel tarama modelinde kullanılan araştırmaya, suçta sürüklenen 72 gönüllü ergen katılmıştır. Yaşı büyük, eğitim düzeyi düşük, okuma yazmakta sorunu olan, annesi okuryazar olmayan, meslek sahibi olanların dinle ilişkili etkinliklere katılımlarının az olduğu belirlenmiştir. Ayrıca altı aydan az bir süre ceza infaz kurumunda bulunan, daha önce kurumda bulunmamış ve kurumdaki meslek edinme kurslarına katılanların etkinliklere katılımının daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Hizmetleri, Suça Sürüklenen Çocuk, Mükerrer Suçluluk, Ceza İnfaz Kurumu, Onarıcı Adalet

Abstract

It is determined Since 1974, the Turkish Presidency of Religious Affairs has organized conferences in penal institutions on such topics as worship, morality, belief, and social unity and fraternity. These activities rely on the voluntary attendance and participation of inmates at said institutions. As such, the characteristics of those who are interested in and attend these conferences, as well as of those who do not, are a question of no small relevance. This study was carried out in order to identify the factors affecting attendance at and participation in such conferences on the part of adolescent children with criminal histories. This study utilized a descriptive survey model, with the voluntary participation of 72 adolescents with criminal histories. It was found that age, a low level of education, literacy problems, having an illiterate mother,

and having a job were all factors that corresponded to a lower degree of attendance at and participation in religiously the medactivities. Conversely, factors corresponding to a higher degree of attendance and participation included having a sentence of less than sixmonths, not having been previously incarcerated, and involvement in a vocational training program in the penal institution. This study found that the most important factor affecting attendance at and participation in religiously the medactivities was inmates' level of education. Another conclusion was the necessity of offering spiritual support programs to adolescents before they become involved with crime or during or after incarceration.

Key Words: Religious Service, Juvenile Delinquency, Recidivism, Penal Institution, Restorative Justice

GİRİŞ

Kültür ve şartlara göre küçük farklılıklar gösterse de yaklaşık olarak 13-18 yaşlarındaki bireyler ergen olarak kabul edilmektedir. Çocukluktan yetişkinliğe uzanan bu dönem biyolojik, bilişsel, sosyal ve duygusal pek çok değişikliğin yaşandığı bir geçiş dönemidir(Sandrock, 2007, s. 16-17). Bu dönemin en belirgin özelliği özerkliğe doğru gelişimdir (Çepik Kuruoğlu, 2007, s. 191).Kişisel kimlik gelişimi açısından kritik bir dönemdir. Rol karışıklığına karşılık kimlik geliştirme çabası en önemli konulardan biridir. Meslek seçimi okul ya da bir mesleğe uyum, ekonomik bağımsızlık, yakın arkadaşlık ilişkilerini sürdürmek bu dönemde baş edilmesi gereken sorunlardır (Corey ve Corey, 2006, s.62-64).

Ergenler duygu, düşünce ve eylemlerini etkileyen bir değerler dizine sahiptirler. Bu değerler bir konuda nasıl yol takip edecekleri konusundaki, inanç ve tutumlarını oluşturur. Fakat kendini gerçekleştirme ve kendini ifade etme diğer değerlere göre daha fazla öne çıkmaya başlamıştır (Sandrock, 2007: 258).Bu konudaki akademik çalışmaları başlatan, "Çocuk Çalışmaları Hareketi"nin de kurucusu olan G.StanleyHall olmuştur. Hall bu dönemi "fırtına ve stres" dönemi olarak açıklamıştır. Ona göre bu dönemdeki stres ve fırtına özellikle üç alanda sorunlarla kendini dışa vurur: anne baba ile çatışma, duygusal karmaşa ve (madde kullanımı ve suça karışma gibi) anti-sosyal veya riskli davranışlardır. (Arnett, 2001, s.11-12).

Kanunların yasakladığı ve karşılığında bir ceza öngördüğü davranışlar olarak kabul edilen suçun, biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve çevresel faktörlerle ilişkisi pek çok alandan araştırmacının ilgisini çekmiştir (Dolu, 2012). Suç kuramlarının geliştirilmesi, araştırılması, uygulamaları ve suça ilişkin politikalarda pek çok psikologlar, sosyologlar, penologlar ve teologlar destek vermişlerdir (Birckhead, 2012; Linder, Knauf, Enders ve Meyer, 2002; Walters, 2012).

Alandaki çalışmalarda ergenlerin suça sürüklenmeleri konusunda yoksul olma, ailelerinin düşük sosyo-ekonomik düzeyde olması, düşük sosyo-ekonomik düzeyden gelen insanların bulunduğu çevrede yetişme, eğitim imkânlarından yeterince yararlanamama, gelişim bozukluğu gösterme gibi pek çok dezavantaj belirlenmiştir(Birckhead, 2012).Suç ve aile ilişkileri ilişkisi göz önüne alındığında

yetersiz anne sevgisi ve desteği, anne baba çatışması, annenin özgüven eksikliği, babanın davranış sapması suçla ilişkilendirilmiştir. Ayrıca çatışma yaşayan ailelerde yetişen çocukların suçta karışma ihtimalinin yüksek olduğu yönündeki tespitler öne çıkmıştır (Adler, Muelle, Laufer, Grekul, 2009, s.82).

Suç ve zekâ arasında ilişki olduğu yönünde pek çok veri olsa da IQ düzeyinin suçta karışma ile doğrudan ilgisi ispatlanmamıştır. Durum suçta karışanların okula devamlarında sorun olması ile açıklamıştır (Hirschi ve Hindelang, 1977, s. 585). Cohen'in Amerikan kültüründeki suç alt kültürü üzerine yazdığı kitabında, William F. Whyte'in Amerika'daki İtalyan mahallesine gözlemlediği sokak çocuğu (cornerboys) ve okul çocuğunun (collegeboys) farklılıkları üzerine olan çalışmalarına suçta karışan çocuğu (delinquent boy) ekleyerek alandaki çalışmaları bir adım daha ileri götürmüştür. Suçta karışan çocuğu (delinquent boy) Cohen, toplumun değerlerine saygı duymayan, uyum sağlamayan ve zıt kutupta bulunan olarak tarif etmiştir (Cohen, 1955: 105, 131).

1970'lerde çocuk ve gençlik mahkemelerinin bakamayacakları kadar çok dosya ile karşılaşması nedeniyle dönemin Gençlik Suçları Önleme Komitesi üyesi olan Robert J. Germignani gençlik mahkemelerine, ilk olarak önleme programı sağlanmalı, ikinci olarak geleneksel ıslahevleri yerine toplum temelli rehabilitasyon merkezleri getirilmesini önermiştir. Gençlik Suçları Önleme Komitesi'nin hedefleri arasında gençlere toplumsal alanda daha kabul edilebilir ve anlamlı roller vermek, gençlik adalet sistemine alternatif programlar sunmak da vardır (Haskell ve Yablonsky, 1974).

Gerek ergenin çevresinden gerekse kendisinden kaynaklanan nedenlerle suçta karışan ergenlere yönelik din temelli onarım çalışmalarında farklı ülkelerde farklı yöntemlerle sürdürülmektedir. Dini terimlere dayanılarak yapılan bir tür kriz yönetimi olarak tanımlananpastoral bakım çalışmalarının yanında, belli bir dini sisteme bağlı olmadan bir dizi prensibe dayalı olarak verilen manevi bakım hizmetleri de vardır (Harding vd., 2008).

Din ile ilişkili çalışmalar alanyazında üçe ayrılmaktadır: Ekolojik, amaçlı (programa dayalı) ve organik. Ekolojik olanlar dini etkinliklere katılımın bireylerin yaşamında nasıl bir etkisi olduğu, amaçlı olanlarda ise inanç odaklı organizasyon ve programların etkinliğini araştırılır. Amaçlı çalışmalar inanç odaklı uyuşturucu tedavisi, manevi onarıcı adalet programları, kilise odaklı çetelere müdahale stratejileri gibi programları incelemek için yapılır. En yaygın olarak yapılan ise organik din araştırmalarıdır. Bu çalışmalar dinin soysal ve davranışsal etkilerini incelerler. Araştırmacılar dindarlık ve zihinsel sağlık, suç ve suçta sürüklenme gibi faktörlerle ilişkisine bakarlar(Santos ve Lane, 2014, s.117).

1985 ile 1999 yılları arasında Yeni Zelanda 'da suçta karışanların sayısı %99 artmasından sonra, 2003'te Yeni Zelanda Rumataka'da ilk inanç temelli ceza infaz kurumu "Faith Based Prison" açılmıştır. Mağdurun, ailelerin ve geniş bir topluluğun katılımı ile birlikte onarım çalışması yapılmaya başlanmıştır. Burada sevgi, affetme ve barışmaya dayalı mesajlar içeren bir eğitimi verilmiştir. Mahkûmlara verilen Alfa

kurslarına büyük ilgi toplarken, bu kurslarda hayatın anlamı, amacı, aile, diğer dinlerin değerliliği, hayatın zorlukları ile mücadele, İsa'nın hayatı ile ilgili dramalar, öfke ile nasıl baş edileceği, düşmanını sev prensibi, doğru iletişim ve para yönetimi konularında çalışmalar yapılmıştır (Müller, 2005, s.58).

Alfa stratejileri kullanılan ceza infaz kurumlarında pastoral ve manevi bakım çalışmalarında "dönüşüm-onarım-uyum" üzerine odaklanılmış, dönüşüm çalışmalarında değer ve davranış geliştirmede kutsal kitaptan pasajlar okuma ve uygun rol modeller sunma gibi etkinliklere ağırlık verilmektedir. Onarım çalışması çerçevesinde fail ve mağdur bir araya getirip barıştırmayı hedefleyen "Sycamore Tree" programı, mahkûmları Noel döneminde aileleri ile buluşturan "Angel Tree" programları bunlardan bazılarıdır. "Uyum" programı ile de eski mahkûmlar ve eğitim almış rehberler topluma uyum ve suçtan uzaklaşma konusunda ceza infaz kurumundaki mahkûmlara rehberlik etmektedirler (Müller, 2005, s.52).

Farklı mesleklerden gelen Alfa gönüllüleri Avustralya'dan Kanada'ya kadar 85 ülkede hizmet vermektedirler. Gönüllüler için hazırlanan kitaplarda farklı dinlerin temel değerleri ve hassasiyetleri özellikle vurgulanmakta, İslam dünyasındaki mezhep yapılanmasından, Müslümanların evlerine ayakkabı ile girilmemesi geleneğine kadar farklı konularda bilgiler yer almaktadır (Hunter, 2009).

Din ve maneviyat ile ilgili hizmet veren görevlilerin verdikleri hizmetler arasında; 7/24 telefonla görüşme, mahkûmlara, ailelerine ve ceza infaz kurumu personeline manevi destek, mahkûmların olumsuz düşüncelerini olumluya çevirme konusunda "olumlu yaşam tarzı" programı uygulama gibi etkinlikler yer almaktadır. Suçun onarımını ailenin ve toplumun desteğini artırmaya çalışan manevi bakım uzmanları, aile kurma konusunda insanlar arasında ilişkilerde iç görü kazandırılmasının teşvik etme, sorumluluk duygusunun kazandırılmasını hedeflemektedir. Ayrıca ailedeki suç çemberini kırma, topluma hizmet konusunda mahkûmların bilinçlendirilmesi toplumun ceza infaz kurumundaki mahkûmların desteği konularında bağlantı kurma konusunda çalışmalarını sürdürmektedirler (Carey ve Del Medico, 2013, s.12).

Hollanda cezaevlerinde "manevi bakım" (*geestelijke verzorging*) etkinlikleri oldukça önemsenmektedir. Hollanda farklı dini ve kültürel gruplara hizmet veren manevi bakım uzmanlarının (*geestelijke verzorgers*) iki temel amacı bulunmaktadır: Birincisi, din ve dünya görüşleri uygun olarak mahkûmlara profesyonel yardım ve refakat sunmak, ikincisi ise mahkûmların refahı için insani bir ortam ve en uygun bir bakım sağlamaktır. İlk amacı gerçekleştirmek için varoluşsal meseleler ve hayatın anlamı hakkında farkındalık yaratmak için bireysel ve toplu görüşmeler yapmak, dini ayinler organize etmek ve kriz dönemlerinde yardımcı olmak gibi etkinlikler yapılmaktadır. İkinci amacını gerçekleştirmek için ise manevi bakım veren ilgili birimlere yeni politikalar geliştirmeleri konusunda öneriler getirmektedirler (Canatan, 2009, s.315).

ABD'de din cezaevlerindeki ıslah sisteminin önemli parçası olmuştur. Fakat 2000'li yılların başında mükerrer suçun önlenmesinde çözüm arayışları ve maliyet

azaltma politikaları konuya olan ilgiyi artırmıştır. Teksas'ta özellikle Bush'un başkan seçilmesiyle dinin mahkûmlarınrehabilitesindekullanılmasına hız verilmiştir (Park ve Akdoğan, 2011: 140).

Güney Carolina Lieber Cezaevindeki din araştırmalarında cezaevinde bulunan 1579 mahkûmdan 779'unun din hizmetlerine katıldığı bir yıllık bir gözleme dayalı yetişkin erkek örnekleme ile yapılan çalışmada suçun onarımında dinin önemli bir destekleyici olduğu sonucu elde edilmiştir. (O'ConnorvePerreyclear, 2002). California Vacanville'de yas tutan mahkûmlara, mahkûmun ailesinin üyeleri ve ceza infaz kurumu personeli ile birlikte hizmet veren pastoral bakımı gönüllüleri (PCS), ceza infaz kurumunda palyatif bakım hizmetine ihtiyaç duyan ağır hasta mahkûmlar için açılan sağlık ünitesinde hastaların yanında gece nöbet tutma gibi görevleri de yapmışlardır. Sağlık görevlileri, sosyal hizmet uzmanları ve din adamlarının işbirliği ile çalışmalar sürdürülmüştür. Kurumda, 1993'te 37'si AIDS'ten olmak üzere toplam 77 kişi hayatını kaybederken, 2000 yılında 12'si AIDS' ten olmak üzere sadece 61 kişi hayatını kaybetmiştir (Lindervd, 2012, s. 906).

Türkiye'de ilk ise olarak 1959'da Adalet Bakanlığı'nun ve Diyanet İşleri Başkanlığı hükümlü ve tutuklulara manevi destek sağlamak amacıyla yapılacak çalışmalar konusunda çalışmalara başlamış 1974 yılında ise ceza infaz kurumlarında din görevlilerini hizmete başlamışlardır (Kaya, 2007). 2013 yılı itibariyle toplam 207 kadrolu ceza infaz kurumu vaizi ve 400'ün üzerinde görevlendirme ile bu hizmet yürütülmekte ve cezaevlerinde koğuş sohbetleri, konferanslar, Kur'ân eğitimi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi, hafızlık eğitimleri düzenlenmektedir. Ramazan aylarında uzmanlar tarafından konferanslar verilmekte, iftar programları düzenlenmektedir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014). Türkiye'de ceza infaz kurumlarındaki manevi destek ve onarım çalışmaları ağırlıklı olarak devlet eliyle sürdürülürken, yurt dışında ağırlıklı olarak sivil toplum kuruluşları tarafından sürdürülmektedir (Park ve Akdoğan, 2011). Türkiye'de ceza infaz kurumundadinle ilişkili verilen hizmetlerle ilgili beklentiler (İğde, 2009) ve yurt dışındaki ceza infaz kurumu hizmetlerle yapılan karşılaştırmalar (Işık, 2009) ve mahkûmların dini tutumları hakkında araştırmalar bulunmaktadır(Ferah, 2013; Karademir, 1997).

Suçta karışan kişilere yönelik onarım çalışmalarında din hizmetleri önemli yer tutmuş ve konuda programlar geliştirilmiştir. Dini tutum ve suç arasındaki ilişkinin görülmesi için ise din hizmetlerine olan ilgi önemli bir değişken olarak kullanılmıştır. O'connor ve Perreyclear (2002)'a göre din çok boyutlu ve karmaşık bir fenomendir. İman, inanç, doktrin, davranış, kendini adama ve ibadet boyutları olan bir fenomenin nasıl ölçüleceği önemli bir problemdir. Fakat dini davranış ve dini programlara katılım cezaevlerindeki mahkûmların dini yönelimlerini ölçmede kullanılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, suçta sürüklenen ergenlerinceza infaz kurumlarında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından verilen ibadet, ahlak, inanç, toplumsal birlik beraberlik konularında konferanslara katılımlarının ilişkili olduğu faktörleri belirlemektir.

YÖNTEM

Araştırmada planlanan verilerin elde edilmesi için anket uygulanması uygun bulunmuştur. Çalışma planı hazırlandıktan ve evren belirlendikten sonra, örneklem planı oluşturulmuştur. Pilot çalışma "Suça Karışan Çocuklara Değerlerle Yaklaşım" projesi çerçevesinde verilen eğitimlere katılan 15 katılımcı ile yapılmıştır. Soru formu gözden geçirildikten sonra 76 kişilik gruba sunulmuştur. Verilerin kontrol edilip sisteme girilmesinden sonra analizler tamamlanıp raporlanmıştır.

Araştırmada cevap aranan sorular:

1. Eğitim düzeyi ile dini etkinliklere katılımları arasında bir ilişki var mıdır?
2. Yaş ile dini etkinliklere katılımları arasında bir ilişki var mıdır?
3. Zorlanmadan okuyup yazma ile dini etkinliklere katılımları arasında bir ilişki var mıdır?
4. Anne okuryazarlığı duyulan ile dini etkinliklere katılımları arasında bir ilişki var mıdır?
5. Ceza-infaz kurumunda kalınan süre ile dini etkinliklere katılımları arasında bir ilişki var mıdır?
6. Meslek sahibi olma ile dini etkinliklere katılımları arasında bir ilişki var mıdır?
7. Daha önce ceza-infaz kurumlarında bulunma ile dini etkinliklere katılımları arasında bir ilişki var mıdır?
8. Ceza-infaz kurumlarında verilen kurslara katılım ile dini etkinliklere katılım arasında bir ilişki var mıdır?

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye'de çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında ve çocuk eğitim evlerinde bulunan 14-18 yaş arası ergenler oluşturmaktadır. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bunun anlamı araştırmacı, araştırmanın merkezindeki olgu ve araştırmanın problemi ile ilgili bilgi alabileceği bireyleri seçmiş ve araştırma için yerleştirmiştir (Creswell, 2007, s.125). Amaçlı örnekleme rastgele örnekleme imkânımız olmayacağı kadar küçük ya da sınırlı olduğu ve evren hakkında kapsamlı bir bilgiye sahip olduğumuz durumlarda kullanılmaktadır (Böke, 2011, s.125). Örneklem ise, 2013 yılı Aralık ayında Ankara Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve Çocuk Eğitim Evi'nden gönüllü olarak araştırmaya katılan 76 ergendir.

Veri Toplama Araçları

T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün 07/03,2013 tarih ve B.03.0.CTE,0,00,10,203,07/8/2494 sayılı izni doğrultusunda "Suça Karışan Çocuklara Değerlerle Yaklaşım" projesi kapsamında Ankara Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu İle Ankara Çocuk Eğitim Evi'nde yapılan uygulanan anketlerden elde edilen verilerin bir kısmı bu çalışmada kullanılmıştır. Anket metni araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Verilerin Analizi

Katılımcıların cevaplarının frekanslarının belirlenmesinde nitel araştırmalarda sıklıklı kullanılan MAXQDA 11.0 paket programı kullanılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırmaya katılan çocuk ve gençlerin yaşlarının dağılımını gösteren frekans dağılımına ve dini etkinliklere katılımı ile ilişki olduğu düşünülen faktörlerin dini etkinliklere katılımı ile ilişkili çapraz tablolar verilmiştir.

Tablo1: Araştırmaya Katılan Çocuk Sayısı ve Yaşlarının Dağılım Tablosu

	Yaş										
	14		15		16		17		18		TOPLAM
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	N
Sayı	2	3	8	11	16	22	39	52	9	12	76

Araştırma kapsamında ankete katılıp kısa cevaplı soruları yanıtlayanlardan 76 kişinin, 4 'ü 14 yaşında, 8'i 15 yaşında, 16'sı 16 yaşında, 39'u 17 yaşında ve 9'u 18 yaşındadır.

Tablo 2: Yaş ve Dini Etkinlere Düzenli Katılım Arasındaki İlişkiyi Gösteren Tablo

Yaş	Dini etkinliklere düzenli olarak katılım				
	Katılan		Katılmayan		TOPLAM
	n	%	n	%	N
14	2	4,76	2	5,88	4
15	6	14,29	2	5,88	8
16	8	19,05	8	23,53	16
17	21	50,00	18	52,94	39
18	5	11,90	4	11,76	9
TOPLAM	42	100,00	34	100,00	76
N (Documents)	42	42	34	34	0

Araştırmaya katılan 14 yaşındaki 4 ergenden 2'si, 15 yaşındaki 8 kişiden 6'sı, 17 yaşındaki 39 ergenden 21'i, 18 yaşındaki 9 ergenden 5'i dini etkinliklere düzenli olarak katıldıklarını belirtmişlerdir. 15 yaşındakilerde dini etkinliklere katılım düzeyi yaşlara göre yüksek iken, 16 ve 17 yaşlarında katılım oranı azalmaktadır.

Tablo 3: Eğitim Düzeyi ve Dini Etkinlere Düzenli Katılım Arasındaki İlişkiyi Gösteren Tablo

	Dini etkinliklere düzenli olarak katılım				
	Katılan		Katılmayan		TOPLAM
En son devam edilen okul	n	%	n	%	N
Lise	16	39,02	7	20,59	23
Ortaokul/İlköğretim	18	43,90	19	55,88	37
İlkokul	6	14,63	8	23,53	14
Gitmedi	1	2,45	-	-	1
TOPLAM	41	100,00	34	100,00	75
N (Documents)	42	42	34	34	0

Lise eğitimine bir süre devam etmiş ve bir kısmı halen uzaktan eğitim alan 23 katılımcıdan 16'sı, ortaokul /ilköğretim okuluna devam etmiş 37 kişiden 18'i ilkokula bir süre devam etmiş 14 kişiden 6'sı etkinliklere düzenli olarak katılmaktadır. Eğitim düzeyi azaldıkça dine etkinliklere katılım düzeyi de bariz bir şekilde azalmaktadır. Lise düzeyinde eğitim alanların etkinliklere ilgisi en fazladır.

Tablo 4: Zorlanmadan Okuma Yazma Düzeyi ile Dini Etkinlere Düzenli Katılım Arasındaki İlişkiyi Gösteren Tablo

	Dini etkinliklere düzenli olarak katılım				
	Katılan		Katılmayan		TOPLAM
Zorlanmadan okuyup yazabiliyor mu?	n	%	n	%	N
Evet	37	88,10	24	72,73	61
Hayır	5	11,90	10	27,27	15
TOPLAM	42	100,00	34	100,00	76
N (Documents)	42	42	34	34	0

Zorlanmadan okuyup yazabilen 61 kişiden 34'ü dinle ilgili etkinliklere katılıp 24'ü katılmazken, okuyup yazma sorunu olan 14 kişiden sadece 5'i etkinliklere katılmakta ve 10'u katılmamaktadır. Katılımcılardan yaklaşık olarak 5'te 1'inin okuma yazma problemi vardır. Sadece 1'i hiç okula gitmediğine göre, okula giden çok sayıda ergen okuma yazma öğrenememiştir. Araştırma küçük gruplar halinde uygulandığı için, anketlerin doldurulmasında lise 2. sınıfa kadar okula devam eden bir çocuğun dahi yazmakta sorun yaşadığı için kendisine yardım edilmiştir. Ergenlerin 2'si de dört yıl ilkokula devam ettikleri halde, adlarını yazmayı ceza infaz kurumlarındaki kurslarda öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Zorlanmadan okuyup yazabilenlerin dini etkinliklere katılımının daha yüksek oranda olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 5: Anne Okuryazarlığı ile Dini Etkinlere Düzenli Katılım Arasındaki İlişkiyi Gösteren Tablo

	Dini etkinliklere düzenli olarak katılım				
	Katılan		Katılmayan		TOPLAM
Annesinin okuma yazması var mı?	n	%	n	%	N
Evet	29	69,05	22	64,60	51
Hayır	13	30,95	12	35,30	25
TOPLAM	42	100,00	34	100,00	76
N (Documents)	42	42	34	34	0

Annesinin okuma yazması olan 51 kişiden 29'u dinle ilişkili etkinliklere katılıp 22'si katılmazken, annesinin okuma yazması olmayan 25 kişiden 13'ü katılmakta ve 12'si katılmamaktadır. Annesi okuma yazma bilmeyenlerde etkinliklere katılım oranı daha düşüktür.

Tablo 6: Ceza İnfaz Kurumunda Kalınan Süre İle Dini Etkinlere Düzenli Katılım Arasındaki İlişkiyi Gösteren Tablo

	Dini etkinliklere düzenli olarak katılım				
	Katılan		Katılmayan		TOPLAM
Kurumda kalınansüre	n	%	n	%	N
1-2 ay	7	16,67	7	21,21	14
2-6 ay	8	19,05	2	6,06	10
7+ ay	27	64,29	25	72,73	51
TOPLAM	42	100,00	34	100,00	76
N (Documents)	42	42	34	34	0

Dini etkinliklere düzenli katılanların %16, 67'si ilk 1-2 ay, %19,05'i 2-6 ay, 64, 29'u 7 ay ve üzeri süredir kurumda bulunmaktadır. Etkinliklere düzenli katılmayanların ise %21,21'i ilk 1-2 ay, %6,06'sı 2-6 ay, %72,73'ü 7 ay ve üzeri süredir kurumda bulunmaktadır. İlk aylarda dini etkinliklere ilgi daha yoğun iken 7. ay ve sonrasında bu ilgi azalmaktadır.

Tablo7: Meslek Sahibi Olma ile Dini Etkinlere Düzenli Katılım Arasındaki İlişkiyi Gösteren Tablo

	Dini etkinliklere düzenli olarak katılım				
	Katılan		Katılmayan		TOPLAM
Meslek sahibi mi?	n	%	n	%	N
Evet	26	66,67	23	67,65	49
Hayır	13	33,33	11	32,35	24
TOPLAM	39	100,00	34	100,00	73
N (Documents)	42	42	34	34	0

Dini etkinliklere düzenli katılanların %66,67'si meslek sahibi iken, %33,33'ü meslek sahibi değildir. Katılmayanların ise %67, 65'i meslek sahibi iken %32,35'i meslek sahibi değildir. Meslek sahibi olmak ile dini etkinliklere ilgi arasında ciddi bir ilişki bulunmazken, meslek sahibi olanların az bir farkla etkinliklere ilgisi azdır.

Tablo 8: Daha Önce Ceza-İnfaz Kurumlarında Bulunma ile Dini Etkinlere Düzenli Katılım Arasındaki İlişkiyi Gösteren Tablo

	Dini etkinliklere düzenli olarak katılım				
	Katılan		Katılmayan		TOPLAM
Daha önce ceza-infaz kurumlarında bulundu mu?	n	%	n	%	N
Evet	11	26,20	13	37,14	24
Hayır	31	73,80	21	60,00	52
TOPLAM	42	100,00	34	100,00	76
N (Documents)	42	42	34	34	0

Dini etkinliklere katılanlardan %26,83'ü daha önce ceza infaz kurumunda bulunmuş, %73,17'si bulunmamıştır. Etkinlikler katılmayanların ise, %37,14'ü daha önce ceza infaz kurumunda bulunmuş, %60'ı bulunmamıştır. Geçmişte ceza infaz kurumunda bulunanların dini etkinliklere ilgisi daha azdır.

Tablo 9: Kurumdaki Kurslara Katılma ile Dini Etkinlere Düzenli Katılım Arasındaki İlişkiyi Gösteren Tablo

	Dini etkinliklere düzenli olarak katılım				
	Katılan		Katılmayan		TOPLAM
Kurslara katılıyor mu?	n	%	n	%	N
Evet	33	80,49	23	75,76	58
Hayır	8	19,51	11	24,24	16
TOPLAM	41	100,00	34	100,00	74
N (Documents)	42	42	34	34	0

Ceza infaz kurumlarında meslek eğitimi konusunda verilen kurslara katılım ile dini etkinliklere katılım arasındaki ilişkiye bakıldığında, dini etkinliklere katılanların %80,49'unun kurslara katıldığı, %19,51'inin katılmadığı belirlenmiştir. Etkinliklere katılmayanların ise %75,76'sının kurslara katıldığı, %24,24'ünün katılmadığı belirlenmiştir. Dini etkinliklere katılanlarda kurslara ilgi daha fazladır.

TARTIŞMA

Araştırmacılar mümkün olan suça yaklaşımda ihtimal dâhilinde gördükleri gelişmemiş bir vicdan, yetersiz çocukluk dönemi sosyalleşmesi, anne yoksunluğu, zayıf ahlaki gelişim gibi pek çok bireysel farklılığı göz önüne almışlardır. Şiddet ve suça giden saldırganlığın nasıl öğrenildiği suçun kişilik ile ilişkisi, hangi tip zihinsel rahatsızlıkların suçla ilişkili olduğu yapılan çalışmalarla aydınlatılmaya çalışılmıştır (Adler vd., 2009, s. 78). Suçun ve suça götüren saldırganlığın önlenmesinde din ve

maneviyatın iyi bir destekçi olarak kullanıldığı çalışmalar ve uygulamalarla birlikte dinle ilişkili kurumlar ve organizasyonlar ceza infaz kurumlarında faaliyetlere ilgi artmıştır (Park ve Akdoğan, 2011).

Suçta karışanların dini eğilim arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan pek çok çalışma yapılmıştır. Mahkûmların dini etkinliklere olan ilgisinin içten gelen samimi duygularla mı yoksa ücretsiz çay, kahve içme, dışarıdakilerle bağlantı kurabilme zaman geçirme ve sosyal etkileşim için mi olduğu tartışma konusu olmuştur (Santos ve ark., 2014, s.117). Santos vd. (2014) ceza infaz kurumunda bir süre tutuklu kalmış ve serbest kalmış 106 kişi ile yaptığı çalışmada, en yüksek oranda “yaşam için yeni yollar öğrenme” ve “aile ilişkilerini onarma” amacıyla dini etkinliklere katıldıklarını belirlemiştir. Kişilerin cezaevine girmeden, cezaevinde iken ve cezaevinden çıktıktan sonraki dine olan ilgilerinin de göz önüne alındığı çalışmada, cezaevindeki dini etkinliklere katılanların yaklaşık %70’i “yaşam için yeni yollar öğrenme” amacıyla bu etkinliklere katıldıkları anlaşılmıştır.

Dindarlığı, hem akidelere inanma hem de dinin gerektirdiği temel ibadetleri yapma anlamında ele aldığı araştırmada, Kızmaz (2010) genel olarak suçluların dindarlık düzeylerinin düşük olduğunu ve ceza infaz kurumunda birden çok kez bulunansuçluların, diğer suçlu grubuna karşılaştırıldığında dindarlık düzeyini daha düşük düzeyde olduğunu tespit etmiştir. Benzer şekilde İğde (2009), ceza infaz kurumunda bulunan kişilerin çok temel dini bilgilerden dahi yoksun olduklarını tespit etmiştir. Suçta sürüklenen kişilerin çocukluklarında camilerdeki kurslara kısa bir süre katılmış, fakat kendisine yönelik tutumdan memnun kalmamış, bir kısmı da Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeninin tavırlarını beğenmediği için dine yönelik ilgisini kaybettiği açıklamıştır. Suçta karışma ve dini eğilim arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan pek çok çalışma yapılmıştır.

Taş ve Gürler (2012) cezaevindeki mahkûmların Allah’a (%89,5), ahiret gününe (%76,1), Peygambere (%96,8), kader’e (%76,1) yüksek bir oranda inandığını belirtmiştir. Fakat farz olan ibadetleri düzenli yapanların oranı sadece %21.2 olarak belirlenmiştir. Hükümlülerin ritüellerin uygulanmasına ilişkin davranışlarının inançla ilişkin tutumlarına göre oldukça düşük olduğu anlaşılmıştır.

Suçta karışan kişilerin sosyal bağ kuramında ileri sürüldüğü gibi toplumun genelinden farklı bir inancı benimsedikleri iddiasının Türkiye’de geçerli olmadığı pek çok araştırma ile ortaya konulmuştur (Kızmaz, 2010, s.37). Ferah (2013) şiddet suçuna sürüklenen 12-18 yaşlarındaki ergenlerin, %89,4’ünün Allah’ın varlığına %86,7’sinin peygamberlere, %81,4’ü ahrete kesinlikle inandığını fakat sadece %33,4’ünün kelime-i şehadet’inanlamını ve %45’inin abdest almayı bildiğini ve %73,3’ünün peygamberin adını ve nerede yaşadığını söyleyebileceğini belirlemiştir. Şehirlerde doğmuş, ailesi göç yaşamış, eğitim düzeyi düşük, çekirdek ailelerde yetişmiş ve dini yönelimi zayıf anne babaların okul başarıları hayli düşük olan bu ergenler, dini değerlere hakaret edildiğinde %80,5’i buna çok sinirlenmektedir. Fakat bu ergenlerin sadece %13,3’ü düzenli dua etmekte, %7’si sürekli namaz kılmakta %20,4’ü oruç tutmaktave %10’u

Kur'an okumayı bilmekte, %7.1'i dini kitapları sıklıkla okumaktadır. Dinin savunulması konusundaki şiddetli tepki gösterilmelerine karşılık, dinin öğrenilmesine yönelik ilgi az ve dini davranışları gösterme konusunda duyarlılık zayıftır.

Türkiye'de suça karışanlar genellikle toplumun geneli ile aynı dine mensup olmalarına rağmen bu din hakkında temel inanç esaslarını dahi bilemeyecek kadar çok az bir bilgiye sahiptirler ve dinlerin ahlaki değerlerini kendilerine kazandıracak bir çevrede yetişmemişlerdir (Özdemir, 2006, s.149; İğde, 2009, s. 80). Bu çalışmada eğitim imkânlarından mahrum olmanın dini etkinliklere olan ilgiyi azalmış olduğunu ortaya çıkarması bakımından alanyazındaki diğer çalışmalarla benzer yönde bulgular elde edilmiştir. Suçu gencin eğitim ve kariyer imkânı bulamaması ve olumsuz çevre koşulları açıklayan alt kültür kuramını (Cohen, 1955) bu araştırmadaki bulgular desteklemektedir.

Bu araştırmada eğitim düzeyinin düşük olması, alt sosyo-ekonomik düzeyden kişilerin bulunduğu çevrede yetişme, okul hayatındaki başarısızlık, öğrenme güçlüğü çekme gibi suçla ilişkilendirilen faktörlerin (Kamer, 2013, s.5) aynı zamanda dine yönelik ilgiyi de azaltan faktörler arasında olduğu açıkça görülmüştür. Araştırmada küçük yaşlardakilerde dini etkinliklere katılımın fazla olduğunun belirlenmesi, bireylerin olumsuz çevredeki sosyalleşmelerini henüz tamamlamamış olmaları ile açıklanabilir. Çocuklara ve gençlere verilen onarım hizmetlerinin dünyadaki farklı ülkelerde de yetişkinlere verilen hizmete göre daha başarılı olması (Carey ve Del Medico, 2013, s.14) çocuklar ve gençler için verilecek iyileştirme ve onarım çalışmalarının önemini bir kez daha ortaya çıkarmaktadır.

Suçta sürüklenen ergenin ceza infaz kurumlarından ayrıldıktan sonra yeterli desteği alamaması, sosyal hayatındaki olumsuzluklar nedeniyle karşılaştığı çocuk yoksulluğu, uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanımı, eğitim hayatındaki aksamaların yeniden suça karışılmasını desteklediği belirlenmiştir. Fakat kurumdan ayrılanlara yönelik yapılan iyileştirme programlarının mükerrer suçu önlemede başarılı olduğu da kanıtlanmıştır (Kamer, 2013, s.3). Mükerrer suçlulukla ilişkili risk faktörleri ele alınırken, yaş, geçmişteki mahkûmiyet veya suça bulaşma sıklığı gibi suçluların geçmişine ilişkin olan ve değiştirilemeyecek nitelikleri statik faktörler, suçlu akranlarla ilişki, antisosyal değer ve davranışlar gibi etki edilebilecek olan kriminojenik gereksinimler ise dinamik faktörler olarak tanımlanmaktadır (Kızmaz, 2007). Fakat manevi yoksunluğun da ne kadar risk oluşturduğunun ve manevi onarımın onarıcı adaletin ne kadar önemli bir parçası olduğunun daha dikkatli incelenmesi gerekir.

Türkiye'de ceza infaz kurumunda mahkûmların aldıkları din eğitiminin mahkûmlarda işledikleri suçtan dolayı duydukları pişmanlık duyma ile pozitif yönde ilişkili olduğunu tespit edilmiştir (Karademir, 1997, s.95). Ayrıca ceza infaz kurumunda bulunan ve aynı suçu işlemeyi düşünmeyenlerin neden olarak büyük oranda (%73.18) ceza infaz kurumunda aldıkları din eğitimi gösterdikleri belirlenmiştir (Özdemir, 2006, s.136). Bu araştırmada birden fazla kez suça karışanların dini etkinliklere katılımının daha az olduğu ortaya çıkması da alandaki diğer çalışmaları desteklemektedir. Fakat bu durum, dini sosyalleşmesini çok sağlıklı bir ortamda sağlamış, dinin dayandığı

temel değerleri öğrenememiş olanların davranışlarının değiştirilmesi suçlu akranlardan uzaklaştırılması, sosyal değer ve davranışlarının kazandırılması için din hizmetlerinde yeni yöntem ihtiyacını göstermektedir.

Bu araştırmada dine yönelmeyenlerin ortak özelliklerine bakıldığında, hem kendilerinin hem de annelerinin eğitim düzeylerinin düşük oluşu göze çarpmaktadır. Anne babanın çocuğa yönelik cezalandırıcı davranışlarının, suçu yordamada çok daha önemli olması, (Topses, 2013, s.273) eğitim düzeyi düşük annenin tutumunun çocuğun manevi dünyasını destekleyememiş olmasını akla getirmektedir. Anne eğitim düzeyi düşük olan çocukların genellikle Yaradan'ı korku verici olarak düşündükleri, cehennemi diğer çocuklara göre daha alevli olarak hayal ettikleri, annenin (Gündüz, 2007, s.60) çocuk üzerinde otorite kurmak için olumsuz dini imajları kullandıkları bilinmektedir (Yıldız, 2012, s.148).

Ceza infaz kurumundaki hem yetişkinlerin (Kızmaz, 2010) hem ergenlerin (Ferah, 2013: 89) büyük oranda Yaradan'dan korktuklarını belirlediği düşünüldüğünde, suçta sürüklenen çocukların manevi şiddete maruz kaldıkları anlaşılabilir. Fromm (1994)'a göre çocukta yaşam sevgisinin gelişmesi için yaşamı seven insanlarla birlikte olması gerekir. Yaşam sevgisi tıpkı ölüm sevgisi gibi bulaşıcıdır (s.43). Suçta sürüklenen çocukların yaşam sevgisi geliştirebilecekleri bir çevreden çok uzak oldukları çok açıktır.

Bazı suçluların, ceza infaz kurumuna geldikleri ilk dönemde dine yönelimin fazla olduğu, fakat bunun zamanla azaldığı yönünde bulguları, (Kızmaz, 2010, s.50) bu çalışma da desteklemiştir. Meslek sahibi olma ile dini etkinliklere katılım arasındaki ters yönde bir ilişki çıkması, vasıfsız işçiliğin tekrarlanan suçun belirgin toplumsal nedenleri arasında gösterilmesi, (Topses, 2013, s.281)tekrarlı suçta karışanların da etkinliklere katılımın düşük olması göz önüne alındığında beklenebilir bir durumdur. Meslek kursuna katılım ile dini etkinliklere katılım arasında pozitif yönde bir ilişki çıkması değişime ve öğrenmeye açık olma ile açıklanabilir.

Suçta sürüklenen ergenlere verilen din temelli desteğin okullarda verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinden çok farklı olması gerektiği açıktır. Devletin korumasına olan ve ceza infaz kurumlarındakilerin manevi dünyalarındaki hasarın onarımı için, yeni ve iyi modellere ihtiyaç vardır. Dünyada manevi gelişim konusunda düşünsel model "contemplative-reflective model", eğitici-analitik model "instructional-analitic model", faydacı-katılımcı model "pragmatic-participatory model", medyaya dayalı aktif bağlantı model "mediadrivenactive-engagement" gibi çeşitli modeller vardır (Anthoney, 2006, s.10). Fakat çocuk ve ergenlerin maneviyatı ve dini gelişim modellerin büyük çoğunluğu Hıristiyan teolojiiyi yansıttığı için farklı din ve kültürlerle kolaylıkla uyarlanması söz konusu olamamaktadır.

SONUÇ

Bu araştırmada;

- 1- Ergenlerin yaşları büyüdükçe dini etkinliklere ilgilerinin azaldığı

- 2- Ergenin eğitim düzeyi ve anlayış kapasitesi arttıkça dini etkinliklere ilgisinin arttığı,
- 3- Annesi okuryazar olanların etkinliklere daha fazla katıldığı,
- 4- Ceza infaz kurumlarındaki ilk 6 ayda etkinliklere ilginin daha fazla olduğu,
- 5- Tekrarlı suça karışanların dini etkinliklere ilgisinin daha az olduğu,
- 6- Meslek sahibi olma ile etkinliklere katılımın arasında ters yönde bir ilişki olduğu,
- 7- Ceza infaz kurumlarındaki meslek kurslarına katılanların dini etkinliklere daha fazla katıldığı,
- 8- Ceza infaz kurumlarındaki dini etkinliklere katılımındaki en belirleyici faktörün çocuğun eğitim düzeyi olduğu,
- 9- Türkiye şartlarına uygun bir değer temelli manevi gelişim modeli geliştirilmesi gerektiği ve çocuk ve genç suça bulaşmadan, ceza infaz kurumunda iken ve kurumdan salıverildikten sonrası için programlar hazırlanmasına ihtiyaç olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- ADLER, A. (2012). Yaşamın Anlam ve Amacı, İstanbul: Say Yayınları.
- ADLER,F., MUELLER,G.O.,LAUFER W.S.,GREKUL,J. (2009) Criminology, McGraw-Hill, Canadian Edition.
- ANTHONEY, M. J. (2006).Perpectives on Children’s Spiritual Formation Four Views, USA: Academic Nashville, Tennessee.
- BIRCKHEAD, T (2012). “Head Delinquent by Reason of Poverty”, heinonline, jul, 16,2012, <http://heinonline.org/HOL/Licence>, 01.03.2014.
- BÖKE, K. (2011). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, 3. Baskı, İstanbul: Alfa yayınları.
- CAREY, L. B.; DEL MEDICO, L. (2013). “Correctional Services and Prison Chaplaincy in Australia: An Exploratory Study”, J ReligHealth, DOI 10.1007/s10943-013-9788-9.
- CRESWELL J. W. (2007). Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches, London: Sage Publications.
- ÇEPİK KURUOĞLU, A.(2007) “Ergenlik Dönemi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları, (Ed.) Ayla Soykan Aysev, Yasemen Işık Taner, İstanbul: Golden Print
- DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI, Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Cezaevi Hizmetleri,(ErişimTarihi:10.07.2014), <http://www2.diyamet.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/Sayfalar/Cezaevi>.
- DOLU, O. (2012). Suç Teorileri Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji, 4. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları.

- FERAH, N. (2013). "Suçta Sürüklenen 12-18 Yaşlar Arası Ergenlerde Şiddetin Din Psikolojik Tahlili (Sakarya Örneği)", Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Din Psikolojisi Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- GÜNDÜZ, F. (2007). "Okulöncesi Dönem Çocuğunda Dini Tasavvurlara Psikolojik Bir Yaklaşım", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- HARDING, S., R., FLANNELLY K. J., GALEK K., TANNENBAUM H. P. (2008). "Spiritual Care, Pastoral Care, and Chaplains: Trends in the Health Care Literature", *Journal of Health Care Chaplaincy*, 14:2.
- HASKELL, M., YABLONSKY, L. (1974) *Crime and Delinquency*, 2nd Edition, Chicago: Rand McNally College Publishing Company
- HAY, D. ve NYE, R. (1998). *The Spirit of The Child*, London: Fount.
- HIRSCHL, T. ve HINDELING M. J., (1977) *Intelligence and Delinquency: A Revisionist Review* *American Sociological Review*, Vol. 42, No. 4, 585 of 571-587.
- HUNTER G. (2009). *Principles and Guidelines For the provision of Pastoral Care and Chaplaincy Service*, The Pastoral Care Council of the ACT within ACT Corrective Services facilities, Barton.
- HYDE B. (2009). *Children and Spirituality*, London and Philadelphia: Jessica Kinsley Publishers.
- IŞIK, H. ve DEMİR A. (2012). *Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Rehberi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınlar-913, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- IŞIK, H. (2009) "Cezaevlerinde Sunulan Din Hizmeti Faaliyetleri: (İngiltere ve Galler Örneğinden Hareketle Ülkemizdeki Cezaevi Vaizliğine İlişkin Bazı Tespit ve Değerlendirmeler", IV. Din şurası, Ankara.
- İĞDE, İ. (2009). "Mahkûmları Suçta Yönelten Faktörler ve Din Anlayışları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- KAMER, V. K. (2013) *Mükerrer Suçluluğa Sosyolojik Bakış*, *Adalet Dergisi*, S. 45, ss.1-16.
- KARADEMİR Kemal, "Suçluların Topluma Kazandırılmasında Din Eğitiminin Rolü", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997, İzmir.
- KAYA, T. (2007). "Ceza infaz kurumu Vaizliği", I. Din Hizmetleri Sempozyumu, (3-4 Kasım 2007) Diyanet İşleri Daire Başkanlığı, Ankara.
- KIZMAZ, Z. (2010). "Din ve Suç: Cezaevinde Hükümlü Bulunan Bazı Suçluların Dindarlık Durumları", *SBArD*, Eylül.
- KIZMAZ, Z. (2007). "Mükerrer Suçlulukla İlişkili Değişkenler", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.17, S. 2, ss.227-249,
- LINDER, J. F., KNAUF, K., ENDERS S., MEYERS, F. J. (2002). "Prison Hospice and Pastoral Care Services in California", *Journal of Palliative Medicine*, Volume 5, Number 6.

- MÜLLER, R. B. (2005). "Prison Ministry: Narratives of Faith, Healing and Restoration", Submitted in Part Fulfilment of The Requirements for The Degree of Master of Theology in The Subject Practical Theology – With Specialisation in Pastoral Therapy at The University of South Africa.
- O'CONNOR, T, PERREY CLEAR, M. (2002) Prison Religion in Action and Its Influence on Offender Rehabilitation, *Journal of Offender Rehabilitation*, 35(3-4):11-33.
- ÖZDEMİR, Ş. (2006). *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, İstanbul: Arısanat Yayınları.
- PARK, A., AKDOĞAN, A. (2011) "Mükerrer Suçun Önlenmesinde ve Hükümlülerin Toplumda Tekrar Kazandırılmasında İnanç Odaklı Cezaevi Programlarının Rolü", (Ed.) M. Alper Sözeri Daniel R. Lee, *Suç Önlemede Teorik ve Pratik Değerlendirme*.
- PUNCH, K.F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- SANDROCK, J.W. (2007) *Adolescence*, Eleventh Edition, The McGraw-Hill Companies, America, NY.
- SANTOS S. D., LANE J. (2014). "Expanding Clear et al.'s Value of Religion Ideas: Former Inmates' Perspectives", *Deviant Behavior*, 35 (2):116-132.
- TAŞ, K. ve GÜRLER, A. (2012). "Din ve Suç İlişkisi Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma", *Journal of Islamic Research* 2011, 22(1):12-25.
- WALTERS G. D. (2012) "Criminal thinking and recidivism: Meta-analytic evidence on the predictive and incremental validity of the Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles (PICTS), *Aggression and Violent Behavior*, 17: 272–278.
- YILDIZ, M. (2012) "İlköğretim Öğrencilerinin Tanrı İmgesinin Belirlenmesi ve Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri (Din Psikolojisi) Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.